

Het lokaal cultuurbeleid in Brussel

Ons verhaal begint in het **jaar 2002**. Het decreet lokaal cultuurbeleid is in de maak – en het gelobby niet van de lucht. Krijgt Brussel ook een deel van de koek? En waar gaat dat verse geld dan naartoe: naar de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) of naar de Brusselse gemeenten?

In Brussel is er twijfel: naar de VGC, want die beheert alle Brusselse gemeenschapscentra? Of naar de gemeenten? Maar de helft heeft niet eens een erkende bibliotheek. De meeste gemeenten missen ook een dienst of schepen voor Nederlandstalige Cultuur. Dus wie of wat zou hen motiveren om dit programma uit te voeren én zelf geld bij te passen?

De **verrassing** is dan ook groot als de decreetgever toch de gemeenten de hoofdrol geeft van het lokaal cultuurbeleid. Terwijl de VGC de regie mag voeren. Als dat maar goed afloopt ...

Visionaire keuze

We zijn nu 15 jaar later. Het Nederlandstalig Brussels lokaal cultuurbeleid floreert dankzij een netwerk van:

- 22 gemeenschapscentra
- 19 plaatselijke gemeentelijke Nederlandstalige bibliotheken
- de hoofdstedelijke bibliotheek Muntpunt
- 18 gemeentelijke diensten bevoegd voor Nederlandstalige cultuur, mét cultuurbeleidscoördinator

De keuze voor de gemeenten bleek dus profetisch. Ja, het duurde veertien jaar om het netwerk van bibliotheken op poten te zetten. En ja, de schepenen en cultuurbeleidscoördinatoren verdienen een medaille voor hun ploeterende pionierswerk. Maar de langetermijnresultaten zijn onmiskenbaar.

Het lokaal cultuurbeleid maakte een grote **sprong voorwaarts** dankzij de inhoudelijke, logistieke en financiële bijdragen van de gemeenten. En verliep nog doeltreffender dankzij de verplichting tot samenwerking en beleidsplanning.

En morgen?

Een sterk Nederlandstalig lokaal en bovenlokaal netwerk dus. Maar is dat bestand tegen de vele Brusselse **uitdagingen**, zoals:

- een snel groeiende en voortdurend wisselende bevolking?
- een meerderheid van inwoners met een migratieachtergrond?
- twee officiële talen – maar in de praktijk meertalig?
- een schrijnende én groeiende kloof tussen (zeer) arm en (zeer) rijk?
- een bedenkelijk imago?
- een bestuurlijk kluwen?

De context voor lokaal cultuurbeleid is in vijftien jaar erg veranderd. Wij moeten dus mee veranderen. Hoe? Neem een kijkje in onze interne keuken en steek uw neus in onze veranderende menukaart.

Uitdaging 1: Brussel groeit en verkleurt

De Brusselse bevolking groeit snel én wordt alsmaar internationaler. Op 1 januari 2016 woonden er officieel 1.187.890 mensen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dat cijfer zou met nog eens 25.000 stijgen tegen 2020. Een derde heeft vandaag niet de Belgische nationaliteit. En maar liefst 61,6 procent is van niet-Belgische herkomst, volgens het Kruispunt Migratie-Integratie. Dat aandeel zal nog groeien. Want het is net de internationale instroom die zorgt voor een groot stuk van de bevolkingsgroei.

Een heel nieuw publiek dus. Hoe bereiken we dat?

Verovering van de openbare ruimte

Op lokaal niveau mikken heel wat experimenten en projecten op mensen met een migratieachtergrond. Vaak moedigen ze **kleine ontmoetingen** aan tussen onbekenden – soms burens – uit verschillende gemeenschappen. Meestal vinden die ontmoetingen plaats in de openbare ruimte – op piepkleine of grote schaal.

Die projecten in de openbare ruimte zijn nieuw voor het lokaal cultuurbeleid. Ze worden ook steeds origineler, artistieker en participatiever. Met als doel om mensen te bereiken die buiten ons traditionele netwerk vallen.

Meertaligheid in de boekenkast

Diversiteit kruidt steeds meer de activiteiten en collecties van de Brusselse **bibliotheken**. Een goed voorbeeld is het meertalige voorleesfestival [Brussels Reads Aloud](#). Dat organiseerde in 2016 20 voorleessessies in zo'n 15 talen. Daarnaast besteden de Brusselse bibliotheken extra aandacht aan hun collecties voor mensen met Nederlands als tweede taal (NT2). En werken ze nauw samen met het Huis van het Nederlands en Brusselleer.

In 2016 begonnen de bibliotheken met de uitbouw van een Arabische en Roemeense verzameling. En dit jaar starten de besprekingen over collecties in het Russisch, Bulgaars en Pools. In de loop van 2017 zullen Arabische en Roemeense materialen al enkele bibliotheekrekken sieren.

Lokale focus in een globale stad

Ook de gemeenschapscentra schuwen de Brusselse taaldiversiteit niet. De **Nederlandstalige identiteit** en de promotie van het Nederlands blijven essentieel: Nederlandstaligen kunnen in de gemeenschapscentra terecht *in* het Nederlands, anderstaligen *voor* het Nederlands – in de vorm van taallessen en conversatietafels.

Tegelijk is er steeds meer aandacht voor de **onmiddellijke omgeving**, die stedelijk en internationaal is getint. Daarom communiceren de gemeenschapscentra steeds vaker ook in het Engels en het Frans. En ontwikkelen ze in 2017 een taalbeleid dat is gestoeld op het reële taalgebruik in de omgeving van elk gemeenschapscentrum. Het Huis van het Nederlands zal ze daarbij begeleiden.

Meer inspraak voor het publiek

Een aanbod *voor* een divers publiek dus. En dat is een goede zaak. Toch willen alsmaar meer beroepskrachten een stap verder gaan en hun programmatie *samen* met hun publiek opstellen. Dat betekent de **opheffing van de scheidslijn** tussen aanbodgerichte programmatie en vraaggestuurd sociaal-cultureel werk. Een ideaal dat in heel wat Brusselse cultuurbeleidsplannen staat.

Nu was die scheidslijn altijd al vaag in Brussel: je vindt er geen twee gemeenschapscentra met een identieke programmatie. Toch is de totale opheffing een werk van lange adem, dat vraagt om een **nieuw bewustzijn**. Bovendien moeten de bestaande netwerken van het lokaal cultuurbeleid aanknoping vinden met de netwerken van de internationale Brusselse bevolking.

Hand reiken naar de gemeenschap

In de gemeenschapscentra vervaagt ook het onderscheid tussen **receptieve en eigen activiteiten**. Samenwerking is het nieuwe codewoord. Meer en meer gemeenschapscentra verhuren niet meer gewoon hun zalen, maar experimenteren met inhoudelijke, cocreatieve deals. En gaan zo voor een 'stedelijk hybride' werking.

De gemeenschapscentra hebben ook een belangrijke functie als 'maatschappelijk vastgoed'. Daarom stellen ze zich open voor een zo groot mogelijk publiek en zo divers

mogelijke activiteiten. Ze verhogen hun **toegankelijkheid** voor specifieke groepen, zoals mensen met een handicap of studenten: die studeren samen in de *study spaces*. Ook de openingstijden zullen in de toekomst verruimen, onder meer door samen te werken met 'sleuteldragers' in de wijk.

Uitdaging 2: Brussel verjongt ... en blijft arm

Een deel van de Brusselse bevolking is heel rijk. Een ander heel arm. En de kloof daartussen wordt almaar groter. Vooral kinderen zijn daarvan het slachtoffer: één op de vier groeit op in een gezin zonder inkomen uit arbeid. Daarom focussen alle gemeenten hun cultuurbeleid op **kinderen en jongeren**. Initiatieven zoals de Brede School-coördinatoren uit de onderwijssector geven kinderen de kans om hun talenten zo vroeg mogelijk te ontwikkelen.

Veel Brusselaars hebben geen geld voor cultuur. En het blijft een aartsmoeilijke klus om die kansengroepen te bereiken. Toch lukt het soms: dankzij doorgedreven samenwerking met organisaties die kansengroepen bereiken. Of met speciale projecten.

Iedereen recht op informatie

Is iemand laaggeletterd? Dan is hij gemiddeld ongezonder en voelt hij zich minder goed in zijn vel. Daarom is toegang tot boeken een fundamenteel recht, en spelen bibliotheken de sleutelrol. Zij groeien uit tot huizen van vertrouwen en bieden leesplezier aan jong en oud.

Afgelopen jaar lanceerden de Brusselse bibliotheken een nieuw concept: de [Leeslijn](#). Dit is een geïntegreerd programma dat het leesenthousiasme aanwakkert bij kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar. [Boekenbende aan Huis](#) kent dit jaar zijn [20ste editie](#): studenten en vrijwilligers gaan voorlezen bij leesarme gezinnen. In 2016 waren ze met zo'n 270 en lazen ze per gezin 5 tot 10 keer voor.

Natuurlijk staat de bibliotheek vandaag onder druk. Als informatieleverancier moet ze opboksen tegen de concurrentie van digitale kranten, tijdschriften en boeken. Toch is haar rol lang niet uitgespeeld. Want niet iedereen surft mee op de digitale informatiegolf. Met name kansengroepen houden zich daarbij moeilijk staande. En net zij hebben de grootste nood aan 'juiste' informatie. Daarom investeren de Brusselse bibliotheken in een traject van **informatiebemiddeling en mediawijsheid**.

Divers talent aanboren

Ook de gemeenschapscentra investeren in de veelkleurige Brusselse jeugd. Op artistiek vlak werken ze samen onder de noemer Circuit/Jong & divers. Jonge talenten vertalen hun uiteenlopende achtergronden in verschillende disciplines naar het podium: breakdance en *spoken word*, theater en muziek, ... Ze krijgen daarbij ondersteuning en begeleiding van de gemeenschapscentra. En hun creaties prijken in een overkoepelende [onlinecatalogus](#) voor alle 22 gemeenschapscentra die hun werk programmeren.

En er staat nog veel meer op het programma. Zoals een **stedelijk festival** in 2018. De gemeenschapscentra maken deel uit van het brede Brusselse netwerk dat dat vandaag al klaarstoomt. Daarnaast breiden ze hun **scholenwerking** uit naar de Nederlandstalige secundaire Brusselse scholen.

Uitdaging 3: Brussel is een bestuurlijk kluwen

De complexiteit van Brussel is legendarisch. Zowat al onze staatsstructuren hebben er iets in de pap te brokken. Ook het cultuurbeleid ontsnapt daar niet aan: niet minder dan veertig actoren zijn bevoegd. Hoe zorg je in die context voor een culturele boost?

Gelukkig wacht het werkveld niet op institutionele vereenvoudiging, maar neemt het zélf **grensoverschrijdende initiatieven**. In het lokaal cultuurbeleid bestaan er voorbeeldige samenwerkingen tussen gemeenschapscentra en *centres culturels*, bibliotheken en *bibliothèques*. Ze programmeren en experimenteren samen, gebruiken elkaars infrastructuur, ... De trend is duidelijk: jaar na jaar gaat de samenwerking tussen Nederlands- en Franstaligen erop vooruit. En in sommige gemeenten is die zelfs al *incontournable*.

In 2016 vond er een eerste ontmoeting plaats tussen de netwerken van Nederlandstalige en Franstalige bibliotheken. Zij sloten een natuurlijke Brusselse alliantie die de volgende jaren vorm zal krijgen. Kruis hun eerste concrete gezamenlijke activiteit nu al aan in uw agenda: de Brusselse **Bibnocturne** in november 2017.

Conclusie

Het lokaal cultuurbeleid was een goede zaak voor Brussel. Wat niemand voor mogelijk hield, werd werkelijkheid:

1. forse investering in de **Nederlandstalige cultuur** door *alle* Brusselse gemeenten
2. stevig **hoofdstedelijk netwerk** tussen de Vlaamse Gemeenschapscommissie en de gemeenten
3. **lokale samenwerking** van de Nederlandstalige culturele instellingen binnen elke gemeente

Er is dus reden om te vieren. Maar er is ook nog heel veel te doen. Daarom maken we dit jaar werk van een straffe **toekomstvisie** voor de volgende vijftien jaar.

In de **bibliotheken** bracht een visietraject al heel wat uitdagingen aan het licht:

- scherpe **keuzes** maken
- zoeken naar een gezond **evenwicht** tussen structureel werken en inspelen op opportuniteiten
- meer ruimte inbouwen voor **experiment en innovatie**
- gericht **drempels** verlagen
- nieuwe **gebruikersprofielen** aantrekken
- sterker inspelen op de **Brusselse diversiteit**
- deelnemen aan het **maatschappelijk debat**

Eén ding staat buiten kijf: de relevantie van de Brusselse bibliotheken in de digitale informatiemaatschappij.

Ook de toekomst van de **gemeenschapscentra** ziet er veelbelovend uit. Elk daarvan groeit uit tot het kloppende hart voor zijn buurt. En samen worden ze vrijhavens voor nieuw Brussels talent. Want 'jong' en 'divers' zijn meer dan ooit de ordewoorden. De gemeenschapscentra capteren burgerinitiatieven, stadsactivisme en andere vormen van betrokkenheid. Resultaat? Alsmear meer Brusselaars voelen zich actief verbonden met 'hun' gemeenschapscentrum.

De keuzes van zeventien jaar geleden bleken inderdaad de juiste. Elk gemeentebestuur beschikt vandaag over meer middelen en mogelijkheden inzake Nederlandstalige cultuur. En dat is nodig. Dat Brussel kampt met een slecht imago is geen nieuws. Heel wat gemeentebesturen willen daarin verandering brengen. Ze profileren zich als groene gemeente, erfgoedgemeente of kunst- en cultuurgemeente. Of pakken uit met hun rijkdom aan diversiteit en menselijke potentieel. Uiteraard speelt het lokaal cultuurbeleid ook daarin een rol. Het werkt mee aan een positieve leefomgeving én ijvert voor een correcte beeldvorming.

Meer weten over Brussel zoals het is? Zet dan de uitstekende [Vlaams-Brusselse media](#) alvast bij uw favorieten.

Gemeenschapsvormend project Broderie Collective, Vorst 2016, copyright Stephan Goldrajch

Salon Cuisson, jaarlijks ontmoetingsproject tussen inwoners in Schaarbeek, copyright Hylke Gryseels.

Kinderkunstenfestival SuperVliegSuperMouche, Sint-Gillis & Vorst 2016, copyright Raisa Vandamme